XIII. ORTAÇAĞ VE TÜRK DÖNEMİ KAZILARI VE SANAT TARİHİ ARAŞTIRMALARI SEMPOZYUMU BİLDİRİLERİ

14-16 Ekim 2009

PROCEEDINGS OF THE XIIIth SYMPOSIUM OF MEDIEVAL AND TURKISH PERIOD EXCAVATIONS AND ART HISTORICAL RESEARCHES

14-16 October 2009

YAYINA HAZIRLAYANLAR

Kadir PEKTAŞ

Saim CİRTİL

Selda ÖZGÜN CİRTİL

Gökçen Kurtuluş ÖZTAŞKIN

Hicran ÖZDEMİR

Erbil AKTUĞ

Ramazan UYKUR

PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
SANAT TARİHİ BÖLÜMÜ

XIII. ORTAÇAĞ VE TÜRK DÖNEMİ KAZILARI VE SANAT TARİHİ ARAŞTIRMALARI SEMPOZYUMU BİLDİRİLERİ

14-16 Ekim 2009

PROCEEDINGS OF THE XIIIth SYMPOSIUM OF MEDIEVAL AND TURKISH PERIOD EXCAVATIONS AND ART HISTORICAL RESEARCHES

14-16 October 2009

Yayına Hazırlayanlar / Editors
Prof. Dr. Kadir Pektaş
Yrd. Doç. Dr. Saim Cirtil
Dr. Selda Özgün Cirtil
Öğr. Gör. Gökçen Kurtuluş Öztaşkin
Araş. Gör. Hicran Özdemİr
Araş. Gör. Erbil Aktuğ
Uzm. Ramazan Uykur

Yayımlanan yazıların içeriğinden yazarları sorumludur.

© Copyright 2010, Pamukkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü

ISBN 978-605-5607-42-5

Pamukkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi
Sanat Tarihi Bölümü Yayınları No: 1

Baskı / Printed by
BİLTUR Basım Yayın ve Hizmet A.Ş.
Dudullu Organize Sanayi Bölgesi 1. Cadde No. 16
Ümraniye - İstanbul/Türkiye
Tel: +90 (216) 444 44 03 Fax: +90 (216) 327 15 44
www.bilnet.net.tr
Sertifika no: 15690

Yapım ve Dağıtım / Production and Distribution
Zero Prodüksiyon Kitap-Yayın-Dağıtım Ltd. Şti.
Abdullah Sokak, No: 17, Taksim, 34433 İstanbul
Tel: +90 (212) 244 7521 Fax: +90 (212) 244 3209
E-posta: info@zerobooksonline.com
www.zerobooksonline.com
www.egeyayinlari.com

BALAT İLYAS BEY KÜLLİYESİ KAZISINDA ORTAYA ÇIKARILAN SERAMİKLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ (2007-2008)

Sevinç GÖK GÜRHAN*

Özet

2007 ve 2008 yıllarında, Balat İlyas Bey Külliyesi'nde Yard. Doç. Dr. Yekta Demiralp ve Yard. Doç. Dr. Şakir Çakmak'ın bilimsel danışmanlığında gerçekleştirilen kazılarda, çok sayıda seramik ortaya çıkarılmıştır. Beylikler ve Erken Osmanlı dönemlerine ait; sgraffito, sıraltı (Milet tipi), tek renk sırlı, baskı teknikli ve sırsız seramiklerin yer aldığı bu örneklerin, kendi grupları içerisinde teknik, desen ve hamur açısından birbirini tamamlayıcı özelliklere sahip olduğu tespit edilmiştir. Seramiklerde genel olarak kırmızı renkli, sert, kum ve mika katkılı bir hamurun kullanıldığı dikkati çeker. Özellikle, farklı tekniklerde işlenmiş seramiklerin aynı hamur ve astar yapısına sahip olması, tarihlendirme problemi olan birçok seramik açısından oldukça aydınlatıcı sonuçlar vermiştir. Ayrıca, Beylikler dönemi seramikleri, form ve desen açısından yenilikler sunmakta, bugüne kadar örneğini görmediğimiz form ve süsleme örnekleriyle bizi heyecanlandırmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Beylikler Dönemi, seramik, Balat, "Milet İşi" seramikler, baskı tekniği.*

Abstract

An Evaluation of Ceramics from the Excavations in Balat Ilyas Bey Complex (2007-2008)

In the excavations carried out in Balat Ilyas Bey Complex under the scientific supervision of by Associated Professor Yekta Demiralp and Associated Professor Şakir Çakmak, great quantity of ceramics was unearthed. It was observed that those ceramics, which contains sgraffito, under glazed (Miletus type), monochrome glazed, impressed technique and unglazed samples, show integrant features in technique, design and clay. The clay used is red, hard and with sand and mica. Especially those that have same clay and coating features helped the dating problem of the ceramics with different decoration techniques. Moreover ceramics for the Emirates period present novelty in form and design which excites us with new forms and designs we haven't seen up today.

Keywords: *Emirates period, ceramic, Balat, "Miletus type" ceramics, unglazed impressed technique.*

15. yüzyılın başında inşa edilen Balat İlyas Bey Külliyesi'nde, 2007 ve 2008 yıllarında kazı çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Milet Müzesi denetiminde, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü Öğretim Üyelerinden Yard. Doç. Dr. Yekta Demiralp ve Yard. Doç. Dr. Şakir Çakmak'ın bilimsel danışmanlığını yaptığı kazı çalışmalarında, çeşitli tekniklerde seramikler bulunmuştur[1].

* Öğr. Gör. Dr., Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, Bornova / İzmir. E.posta: sevinc.gok@ege.edu.tr

[1] Bu seramikleri çalışabilmem için olanak sağlayan sevgili hocalarım Yard. Doç. Dr. Yekta Demiralp ve Yard. Doç. Dr. Şakir Çakmak'a çok teşekkür ederim.

Balat İlyas Bey Külliyesi'nde gerçekleştirilen kazılarda yoğun şekilde sırlı ve sırsız kaplar ele geçmiştir. Sırsız kaplarda baskı desenli örnekler öne çıkarken, sırlı seramiklerde sırasıyla "Milet tipi" sıraltı, tek renk sırlı ve sgraffito teknikli seramikler dikkati çekmektedir. Kazının külliye sınırları içerisinde yapılması, ören yerinin diğer alanlarının Alman arkeologların kazı alanı içerisinde olması nedeniyle, çalışmalar sınırlı tutulmak zorunda kalmıştır.

Eski adıyla Palation, Türkçe ismiyle Balat, 1261'den itibaren Menteşe Beyliği'nin egemenliği altında yaşamıştır. 1391 yılında, Sultan Bayezid döneminde Osmanlı hakimiyetine girmesine rağmen, 1403-1415 yılları arasında tekrar Menteşe Beyliği'nin eline geçmiştir[2]. İlyas Bey Külliyesi, Menteşe Beyliği'nin Balat'taki ikinci hakimiyeti esnasında, Menteşeoğullarından Sultan Şücaeddin İlyas Bey tarafından 806/1404 yılında yaptırılmıştır[3].

Uzun yıllardır kazı çalışmalarının devam ettiği Milet'te, Beylikler dönemine ait çok önemli buluntular ortaya çıkarılmıştır. Arkeolog Müler-Wienner başkanlığında 1977 yıllarında gerçekleştirilen kazılarda, Piskoposluk Sarayı'nda yapılan kazılar sonucunda seramik atölyeleri bulunmuştur[4]. XIV. ve XV. yüzyıllara tarihlenen bu seramik atölyelerinde çok çeşitli fırın malzemesi ve yoğun olarak da "Milet tipi" sıraltı teknikli seramik ortaya çıkarılmıştır[5]. Bu atölyelerin haricinde, kentin çeşitli bölgelerinde, başka atölye kalıntıları da tespit edilmiştir. Ayrıca, yakın dönemlerde yapılan temizlik çalışmalarında, Beylikler Dönemi'ne ait yoğun seramik grupları ile fırın malzemelerinin varlığını Beate Böhlendorf Arslan'ın yapmış olduğu yayınlardan öğrenmekteyiz[6].

Beylikler ve Erken Osmanlı döneminin önemli seramik gruplarından biri olan "Milet tipi" sıraltı seramikleri birçok araştırmacı tarafından irdelenmiş, öncelikle Friedrich Sarre tarafından Milet üretimi olarak tanıtılan bu grubun, İznik'te yapılan kazılar sonucunda, üretim merkezinin İznik olduğu, ayrıca Anadolu'nun birçok yerinde üretildikleri anlaşılmıştır[7]. Yapılan araştırmalar ve buluntular, Milet'teki seramik ürünleri içerisinde Milet tipi seramiklerinin de yoğun olduğunu kanıtlamaktadır[8]. 2007-2008 yıllarında İlyas Bey Külliyesi'nde yapılan kazılarda ortaya çıkarılan ve üç ayak izleri bulunan örnekler ile yarı mamül örnekler de bu görüşlere destek vermektedir. Astarlanmış ve boyanmış bu örnekler sırlama yapılmadan bırakılmıştır (Tablo 1/1a-b ve 2).

İncelediğimiz seramiklerden "Milet tipi" sıraltılar, tek renk sırlı örnekler ile sgraffito teknikli seramiklerin bir grubu; açık kırmızı/kahverengi hamurlu ve beyaz astarlıdır. Hamur, mika katkılıdır. Bu seramiklerin hamur yapıları aynıdır. Özellikle baskı teknikli sırsız seramiklerin hamurlarının da bu gruba dahil olduğu ve hamur yapısının benzer olduğu önemli bir ayrıntı olarak karşımıza çıkmaktadır. Milet'te bulunan seramik hamurunun özellikle

---

2 R. H. Ünal, "Balat", *Akdeniz'de İslam Sanatı, Erken Osmanlı Sanatı, Beyliklerin Mirası*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, Madrid, 1999, s. 48-49.

3 Bilgi için bkz. İ. H. Uzunçarşılı, *Afyon Karahisar, Sandıklı, Bolvadin, Çay, İsaklı, Manisa, Birgi, Muğla, Milas, Peçin, Denizli, Isparta, Atabey ve Eğirdir'deki Kitabeler ve Sahip, Saruhan, Menteşe-İnanç, Hamit-oğulları, Hakkında Malûmat*, II, İstanbul, 1929, s. 175; B. Darkot, "Balat" maddesi, *İslam Ansiklopedisi*, C.II, İstanbul, 1949, s. 273İ; P. Wittek, *Menteşe Beyliği. 13-15'nci Asırda Garbi Küçük Asya Tarihine Ait Tetkik*, Çev. Orhan Şaik Gökyay, Ankara, 1986, s. 47-148; A. Durukan, *Balat, İlyas Bey Camii*, Ankara, 1988, s. 4-8.

4 B. Böhlendorf-Arslan, "Beylikler Döneminde Milet'te Seramik Üretimi", *Konya Kitabı X, Rüçhan Arık-M. Oluş Arık'a Armağan*, Ed. Haşim Karpuz-Osman Eravşar, Konya, 2007, s. 88; B. Böhlendorf-Arslan, "Keramikproduktion im Byzantinischen und Türkischen Milet", *IstMitt 58*, 2008, 371-407; W. Müler-Wienner, Milet, 1977. Vorbericht über die Arbeiten des Jahres 1977", *Istanbuler Mitteilungen*, 29, 1979, s. 170.

5 B. Böhlendorf-Arslan, "Beylikler Döneminde Milet'te Seramik Üretimi",..., s. 88-89; A. Durukan, "Turkish Islamic Ceramic Finds", "Milet 1981", *İstanbuler Mitteilungen*, (Ed. W. Müler-Winner), Tübingen, 1982, s. 26.

6 B. Böhlendorf-Arslan, "Die Beziehungen Zwischen Byzantinischer und Emiratszeitlicher", *Ortaçağ'da Anadolu, Prof. Dr. Aynur Durukan'a Armağan*, Ed. N. Ş. Doğan, Ankara, 2002, s. 135-156; B. Böhlendorf-Arslan, "Beylikler Döneminde Milet'te Seramik Üretimi", ..., s. 88; B. Böhlendorf-Arslan, "Keramikproduktion im Byzantinischen und Türkischen Milet", ..., 371-407.

7 F. Sarre, "Die Keramik der Islamischen Zeit von Milet", *Das Islamische Milet, (Karl Wulzinger, Paul Wittek, Friedrich Sarre)*, Band III, Heft 4, Berlin / Leipzig, 1935, s. 69; O. Aslanapa, *Anadoluda Türk Çini ve Keramik Sanatı*, İstanbul, 1965, s. 27; G. Öney, *Türk Çini Sanatı*, İstanbul, 1976, s. 124; G. Öney, *Beylikler Devri Sanatı, XIV.-XV. Yüzyıl (1300-1453)*, Ankara, 1989, s. 46-47; O. Aslanapa-Ş. Yetkin-A. Altun, *İznik Çini Fırınları Kazısı Dönem 11*, 1981-1989, İstanbul, 1989; G. Öney, "Türk Çini ve Seramik Sanatı", *Başlangıcından Bugüne Türk Sanatı*, İş Bankası Yayınları, İstanbul, 1993, s. 292; G. Kürkman, *Toprak, Ateş, Sır. Tarihsel gelişimi, atölyeleri ve ustalarıyla Kütahya çini ve seramikleri*, İstanbul, 2005, s. 31-44; N. Özkul Fındık, "Beylikler ve Erken Osmanlı Devri Seramik Sanatı", *Anadolu'da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı*, Editörler Gönül Öney-Zehra Çobanlı, İstanbul, 2007, s. 238.

8 Bkz. Dipnot 5, 6.

mika katkılı, gözenekli ve hantal yapıya sahip olduğu, daha önce yapılan araştırmalar ve analizlerle de ortaya konmuştur[9]. Özellikle tarihlendirme açısından zaman zaman çelişkiye düşülen tek renk sırlı ve sgraffito teknikli seramiklerin, Balat örneklerinde "Milet tipi" seramiklerle benzer hamur yapısına sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle daha önceki yıllarda da ortaya çıkarılan ve yerel üretim olduğu anlaşılan örnekler[10] gibi 2007-2008 kazılarında elde edilen "Milet tipi" sıraltı seramikler ile tek renk sırlı, baskılı sırsız ve bir grup sgraffito teknikli seramiğin aynı atölye ürünü, yerel üretimler olduğu anlaşılmaktadır (Tablo 2/1-8).

İlyas Bey Külliyesi kazılarında ortaya çıkarılan "Milet tipi" seramiklerin büyük bölümü küçük ve kırık parçalardan oluşmaktadır. Ancak, geniş kenarlı, yayvan gövdeli bir tabağın üçte biri mevcuttur. Halka tipli kaideli, yayvan gövdeli, geniş ağız kenarlı bu tabağın iç yüzeyinde, ortada stilize küçük çiçekten dışa doğru yayılan ince yaprak demetleri ile aralarda bulut benzeri yapraklar dikkati çekmektedir. Seramiklerin desenleri, İznik kazılarında ortaya çıkarılan seramiklerle çok benzerdir (Tablo 3/1). Günümüze yalnızca dip kısmı ulaşabilmiş olan bir örnekte, beş kollu bir yıldızı oluşturduğu anlaşılan birbirine paralel çizgiler görülebilmektedir. Tam merkezde ise bir helezon bulunmaktadır (Tablo 3/2). Ağız kısmına ait olduğu anlaşılan bir parçada ise radyal hatlarla, bütün tabağın kenarının çevrelenmiş olduğu anlaşılmaktadır (Tablo 3/3).

Balat İlyas Bey Külliyesi'nde ortaya çıkarılan seramiklerdeki süslemelerin, İznik ve başka kazılarda ortaya çıkarılan seramiklerle tam bir paralellik içerisinde olduğu gözlenmektedir. Serbest fırça darbeleriyle yapılmış bitkisel bezemeler, geometrik/bitkisel kompozisyonlar ve radyal hatlı desenler, bu grubun karakteristiği olarak örneklerin tamamında tekrarlanmıştır. Elbette bu benzerlikler çok şaşırtıcıdır. Özellikle Anadolu'nun bir çok yerinde ortaya çıkarılan ve bazılarının yerel üretim olduğu kesin olarak kanıtlanan "Milet tipi" seramiklerinin her yerde neredeyse birbirinin aynı süsleme programına sahip olması dikkat çekicidir. Kabul edileceği gibi, yerel üretimlerde genellikle yörenin ve ustaların yorumuna bağlı olarak değişik motifler ve süsleme kompozisyonları ortaya çıkabilmektedir. Benzer süslemelerin tekrarlandığı İznik ve Kütahya örneklerinde bile kompozisyonlar zaman zaman ayrılabilmektedir. Ancak, "Milet tipi" seramiklerde bu ayırımın yapılamadığı kanısındayım. Özellikle XIV. yüzyılda bu seramiklerin bir moda akımı gibi bir çok yere yayıldığı, üretildiği anlaşılmaktadır. Ancak, bütün ustalar, merkezi İznik kabul ettiğimizde, neden tamamen İznik örneklerine bağlı kalmış ve tamamen paralel örnekler ortaya koymuşlardır? Acaba, İznik'in çok ünlü olması nedeniyle diğer merkezlerdeki ustalar, mallarını satabilmek için, tamamen İznik üretimi "Milet tipi" seramiklerin benzerlerini üretme kaygısı içerisine girmiş olabilirler mi? Ya da İznik'in, başka üretim merkezlerine koyduğu bir desen kotası mı vardı? Maalesef bu sorular şimdilik cevaplayamadığımız sorular olarak kalmaktadır. Ama açık olan şudur ki, kazılarda ele geçen ve "Milet tipi" seramikler olarak ayrılan örneklerde desen ve renk birliği mükemmel bir şekilde sağlanmıştır.

Balat İlyas Bey Külliyesi'ndeki kazı çalışmalarında tek renk sırlı seramikler de ortaya çıkarılmıştır. Yoğun olarak yeşil tek renk sırlı örneklerin bulunduğu bu gruptaki seramikler, "Milet tipi" seramiklerle aynı hamur yapısına sahiptir (Tablo 4/1-7). Özellikle yeşil tek renk sırlı seramikler içerisinde alt bir grup oluşturan ve ortası halka şeklinde çukur forma sahip örneklerin "Milet tipi" seramiklerle aynı döneme tarihlendiği ve yerel üretim olduğu görülmektedir. Bu seramikler, yakın dönemde Manisa Gülgün Hatun Hamamı'nda ortaya çıkarılan ve XIV. yüzyıl ortasına tarihlenen seramiklerle de paralellik içerisindedir (Tablo 4/5-7). Halka tipli kaideye sahip örneklerin dış yüzeyleri genellikle ağız kısmı hariç sırsızdır. Yalnızca ağız kenarının bir bölümü astarlanmış ve sırlanmıştır. Bunun haricinde kalan kesimler sırsız olarak bırakılmıştır. Bir örnekte dış yüzeyin kaideye kadar olan kesimi astarlanmış ve sarı renkle sırlanmıştır (Tablo 4/5b). Kazılarda çukur ve yayvan tabakların yanı sıra testi parçaları ve kandil de bulunmuştur. Ayrıca, tek renk sırlı seramikler içerisinde, firuze ve açık/koyu sarı sırlı seramik kaplar da vardır.

---

9 B. Böhlendorf-Arslan, "Beylikler Döneminde Milet'te Seramik Üretimi", ..., s. 92; A. Durukan, a.g.m., s. 26.

10 B. Böhlendorf-Arslan, "Beylikler Döneminde Milet'te Seramik Üretimi", ..., s. 90-92.

Tek renk sırlı grup içerisinde ilginç bir örnek yer almaktadır (Tablo 5). Kaideli, geniş kenarlı, yayvan gövdeli ve dilimli ağızlı tabak, kırmızı hamurlu, beyaz astarlı ve yeşil tek renk sırlıdır. Ancak korozyona uğradığı için sır çok belirgin değildir. Tabağı çepeçevre dolanan geniş bant içerisinde yer alan radyal hatlar ile ağızdaki zencirek motifli süsleme, Milet tipi seramiklerde olduğu gibi boya ile yapılmamıştır. Muhtemelen kalıp kullanılarak yapılan süslemeler kabartmalı olarak verilmiştir. Hamur, astar, form ve süsleme özellikleri ile Milet tipine benzese de, eserde sıraltı tekniği kullanılmamıştır.

Balat İlyas Bey Külliyesi kazılarında bulunan ve champlève tekniğinde yapılmış tek kulplu testi de oldukça ilgi çekicidir (Res. 1). Büyük Hamam'ın su deposunun kuzey kısmında bulunan testinin kulpu, kaidesi ve boynu kırıktır. Kırmızı hamurlu, beyaz astarlı, dış yüzeyi açık yeşil sırlı olan testinin içi ise astarsız ancak firuze sırlıdır. Dış yüzey palmet motifleriyle tamamen kaplanmıştır. Testinin alt bölümü astarlanmış ancak süslemelerin üstü de dahil olmak üzere sırlanmamıştır. Bu açıdan tamamlanmamış, defolu bir kapmış gibi görünse de, hamur yapısının Milet tipi sıraltı ve yeşil tek renk sırlılarla benzeşmediği görülmektedir. Bu nedenle testinin yerel üretim olup olmadığı kesin değildir.

Her kazıda olduğu gibi en yoğun seramik gruplarından birini de sgraffito teknikli seramikler oluşturmaktadır. Stilize geometrik ve bitkisel motiflerle bezeli bu örneklerin, tek renk sırlı ve çok renkli sırlı örnekleri mevcuttur[11] (Tablo 6/1-10). Genellikle tabak fragmanlarından oluşan örneklerin dış yüzleri, ağız kısmından başlayarak sınırlı bölümü astarlanmış ve yeşil tek renk ile sırlanmıştır (Tablo 6/1b-7-b, 9b-10b). Kaideler ise sırsızdır (Tablo 6/7b-8b).

Balat kazılarında bulunan baskı teknikli sırsız kapların büyük bir bölümünü testiler oluşturmaktadır. Testilerin gövde kısımlarının iki parça halinde imal edildikleri anlaşılmaktadır. Gövde iki parça halinde kalıba basılarak hazırlandıktan sonra kalın bir seramik hamuru ile birleştirilmekte ve dışta geniş bir bordür oluşmaktadır. Testilerin iç kısmı görünmediği için çok özenilmemiş, iki parça birleştirilirken iç kısımda kalan hamur parçası daha kabaca sıvanarak bırakılmıştır. Konya (XII-XIII. yüzyıl)[12], Hasankeyf (XIV. yüzyıl)[13], Akşehir (XIII-XIV. yüzyıl)[14], Ayasulug (XIV-XV. yüzyıl)[15], Manisa Gülgün Hatun Hamamı (XIV. yüzyıl ortası) kazılarında ortaya çıkarılan, İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesi, Diyarbakır Müzesi ve Elazığ Müzesi'nde[16] sergilenen (XII-XIII. yüzyıl) testi örnekleri gibi, iki parçalı gövdeli, halka kaideli, genellikle tek kulplu ve üzeri baskı teknikli sırsız seramiklerin XII. yüzyıldan XV. yüzyıla uzanan geniş bir dönemde yoğun olarak kullanıldığı bilinmektedir. Balat İlyas Bey Külliyesi'nde bulunan bu kaplar da süzgeçli ağızları, süslemeleri ve form özellikleriyle yukarıda değindiğimiz bir çok merkezdeki kaplarla ortak özellikler göstermektedir (Tablo 7). Bu örneklerde damla, çiçek ve nokta motifleri gibi stilize motifler tekrarlanırken, geometrik süslemeler de kullanılmıştır.

---

11 V. François, "Elements Pour L'Histoire Ottomane D'Aprodisias: La Vaisselle de Tere", *Anatolia Antique* IX, (2001), p. 177, Fig. 3 / 173.

12 Örnek için bkz. A. O. Uysal, "Konya'daki İnşaat Hafriyatlarında Ele Geçen Sırsız Selçuklu Seramikleri", *Konya Kitabı X, Rüçhan Arık-Oluş Arık'a Armağan*, Özel Sayı Aralık 2007, Ed. Haşim Karpuz-Osman Eravşar, Konya, 2007, s. 715-716, Şek. 1-2, Res. 1-2.

13 O. Arık, *Hasankeyf, Üç Dünyanın Buluştuğu Kent*, İstanbul, Aralık 2003, s.251; M. Çeken, "Hasankeyf Kazısı Seramik Fırınları, Atölyeleri ve Seramikleri", *Anadolu'da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı*, Ed. Gönül Öney-Zehra Çobanlı, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 2007, s. 261; N. Ö. Fındık, *Hasankeyf Seramikleri (2004-2006)*, Ankara, 2008, Levha 40, 41, s. 139.

14 S. Gök Gürhan, "Akşehir Kurtarma Kazısı Seramikleri", *Anadolu'da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı*, Ed. Gönül Öney-Zehra Çobanlı, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 2007, s. 164, Çizim 1.

15 L. Bulut, "Selçuk (Ayasulug) Kazılarında Ele Geçen İslam Devri Seramikleri", *Birinci Uluslararası Geçmişten Günümüze Selçuk Sempozyumu, 4-6 Eylül 1997*, İzmir, 1998, s. 353, Res. 15, 16, 20.

16 G. Tunçel, "Sırsız Seramik Sanatı", *Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı (Mimarlık ve Sanat)*, C.2, Editörler Ali Uzay Peker-Kenan Bilici, Ankara, 2006, s. 525-526; G. Tunçel, "Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'ndeki Testiler", *Uluslararası Sanat Tarihi Sempozyumu, Prof. Dr. Gönül Öney'e Armağan 10-13 Ekim 2001, Bildiriler*, İzmir, 2002, s. 545-553; İ. Aytaç, "Elazığ Müzesi'nde Bulunan Selçuklu Dönemine Ait Süslemeli Sırsız Mataralar", *Kırıkambar, Kültür-Sanat ve Edebiyat Dergisi*, Yıl:1, S: 3, Mart-Nisan 1991, Malatya, s. 26-27.

Sırsız baskı teknikli örnekler içerisindeki bir kap, form özellikleri açısından oldukça ilgi çekicidir. Gövde parçaları ile birlikte bulunan ve uzun dilimli bir boyuna sahip testinin yakın bir benzeri, Manisa Gülgün Hatun Hamamı[17] (XIV. yüzyıl ortası) buluntuları arasında yer alan ve yeşil sırlı baskılı bir örnekte görülmektedir (Tablo 8/1a-1b). Ağızdan gövdeye doğru genişleyerek devam eden ve gövdeye birleşirken yeniden daralan boyun, dışa taşıntılı hatlarla dilimlere ayrılmıştır. Kulplar boynun alt kesiminden gövdeye bağlanmaktadır. Kazı buluntuları içerisinde benzerlerine pek rastlamadığımız ve hayli uzun ve ilginç bir boyun formuna sahip olan bu örnekler, Beylikler dönemi seramiklerinin form özelliklerini tespit etme açısından oldukça önemlidir. Daha önce de değindiğimiz gibi hamur ve süsleme özellikleri nedeniyle sırsız baskı teknikli örneklerin yerel üretim olduğu kanısındayız.

Kazılar esnasında İznik üretimi olduğunu tespit ettiğimiz çeşitli seramikler de bulunmuştur. "Mavi-beyaz" ve kırmızılı sıraltı teknikli seramikler içerisinde yer alan bu parçaların çok benzerleri İznik kazılarında da ortaya çıkarılmıştır[18] (Tablo 9/1-8). Beyaz hamurlu, sıraltı teknikli bu örneklerin İznik yapımı olduğu açıktır. Ancak İlyas Bey Külliyesi kazısında bulunan yarı işlenmiş bir parça oldukça şaşırtıcıdır. Bir tabağın ağız kenarına ait olan bu seramik parçası, beyaz hamurlu ve astarsızdır. Bezeme siyah renkli boyama ile yapılmıştır ancak sırlanmadan bırakılmıştır (Tablo 10/1a-b). *"Helezoni Tuğrakeş Üslubu"*'nda[19] yapılmış olan bu parçada, kenar süslemesinde yuvarlatılmış meander, küçük çiçek ve virgül biçimli yapraklar görülmektedir. Benzer örnekleri çeşitli müzelerde yer alan ve 1530 ila 1600 yılları arasına tarihlenen İznik üretimi mavi-beyaz grubuna dahil olan bu seramiğin sırsız olması ilginçtir[20]. Ancak sırlanmamış bu parçanın Milet'te, diğer sırlı ve sırsız seramiklerle birlikte bulunması şaşırtıcıdır. Küçük bir parça halinde ve tek olarak bulunan bu seramiğin üzerinden fikir üretmek elbetteki çok sağlıklı değildir. Her ne kadar yarı işlenmiş seramik malzemelerinin başka yerlere taşınması, götürülmesi, çok olası görünmese de, başka örneklerle desteklenmediği sürece, farklı fikirler öne sürmek kanımca şimdilik doğru olmayacaktır.

2007-2008 kazılarında küçük parçalar halinde Kütahya işi seramikler ile çeşitli lüleler de ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca, özellikle 2008 yılında yapılan kazılarda çok az da olsa geçiş dönemine ait XIII. yüzyıl sonları ila XIV. yüzyıl başlarına tarihlenen Bizans dönemi olabilecek sgraffito teknikli seramikler de bulunmuştur[21] (Tablo 11/1-7). Stilize bitkisel ve geometrik motiflerin kullanıldığı örneklerde açık/koyu sarı ve yeşil sırlar kullanılmıştır.

2007-2008 yıllarında Balat İlyas Bey Külliyesi'nde yapılan kazılarda bulunan çeşitli tekniklerdeki seramikler, daha kapsamlı olarak yayınlanacaktır. Özet şeklinde vermeye çalıştığımız bu değerlendirmede, seramiklerin büyük bir bölümünün yerel üretim olduğu, farklı süsleme teknikleri içeren kapların benzer hamur ve astar yapısına sahip olduğu ve bu örneklerin XIV. yüzyıl ile XV. yüzyılın başlarına tarihlendiği tespit edilmiştir.

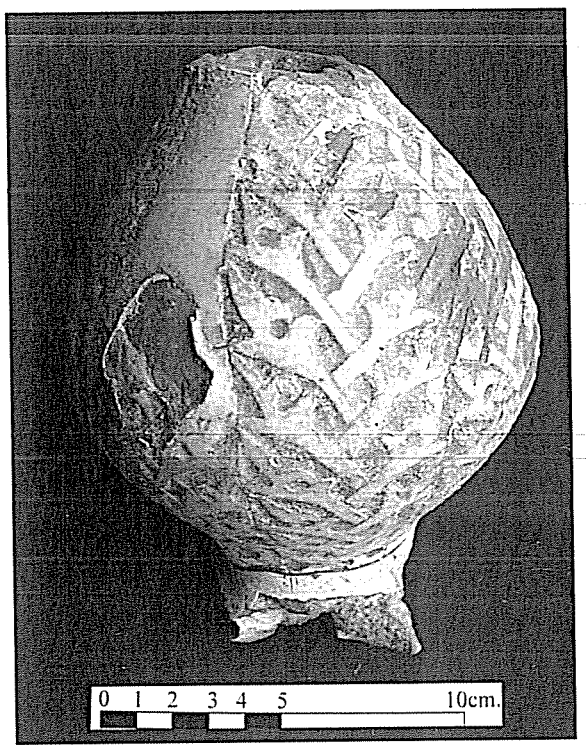
17 S. Gök Gürhan, "Manisa Gülgün Hatun Hamamı'nda Bulunan "Baskı Desenli, Kuşlu Testiler", *XII. Ortaçağ-Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu*, 15-17 Ekim 2008, Bildiriler, İzmir, 2010, s. 206-216.

18 N. Atasoy-J. Raby, *İznik Seramikleri*, London, 1989, s.55, Res. 49; N. Özkul Fındık, *İznik Roma Tiyatrosu Kazısı Buluntuları (1980-1995) Arasındaki Osmanlı Seramikleri*, Ankara, 2001, s. 173 Fot. 181, s. 234 Fot. 266-269.

19 N. Atasoy-J. Raby, a.g.e., s.108-110.

20 Benzer örnekler için bkz. N. Özkul Fındık, *İznik Roma Tiyatrosu...*, s. 204 Örnek No:334; N. Atasoy-J. Raby, a.g.e., s. 111 Res. 139, s. 168 Res. 309, s. 175 Res. 318,

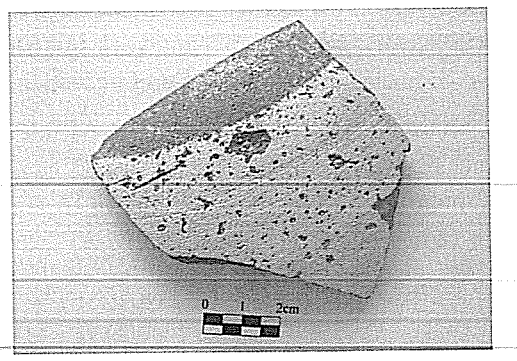
21 Benzer örnekler için bkz. J. M. Spieser, *Die Byzantinische Keramik aus Der Stadtgrabung von Pergamon*, New York, 1996, Tafel 10 Nr. 163, Tafel 17 Nr. 250, Tafel 20 Nr. 288, Tafel 26 Nr. 327, Tafel 53 Nr.507, Tafel 55 Nr. 522; B. Böhlendorf Arslan, Glasierte Byzantinische Keramik aus der Türkei, Tell III, İstanbul, 2004, Tafel 190 8/9/12; M. J. Blackman-S. Redford, "Neutron Activation Analysis of Medieval Ceramics From Kinet, Turkey. Especially Port Saint Symeon Ware, *Anes*, 42 (2005), p.158, Figure 38 Group IV-E.

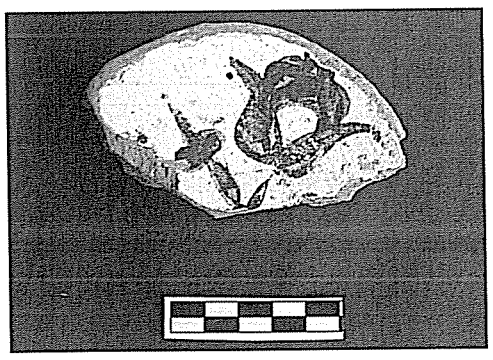
Res. 1 Balat İlyas Bey Külliyesi. Champlève teknikli tek kulplu testi

1a

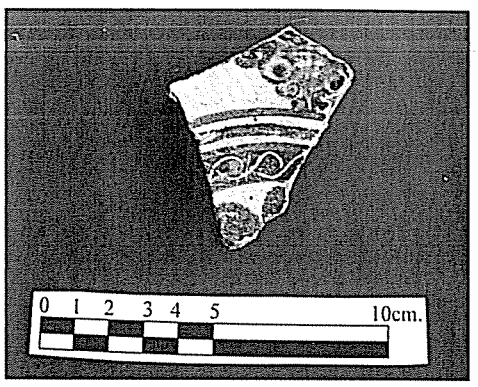

1b

2

Tablo 1 Balat İlyas Bey Külliyesi. Astarlanmış ve boyanmış ancak sırlanmadan bırakılmış yarı mamül örnekler.

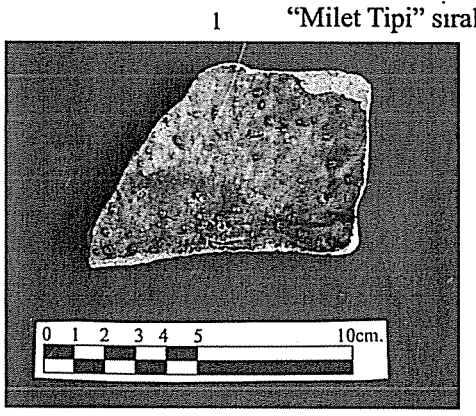

1

2

"Milet Tipi" sıraltı teknikli seramikler

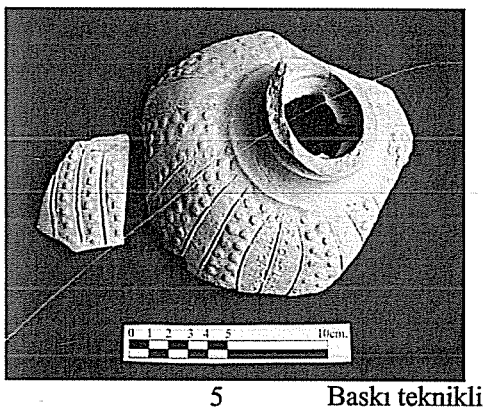

3

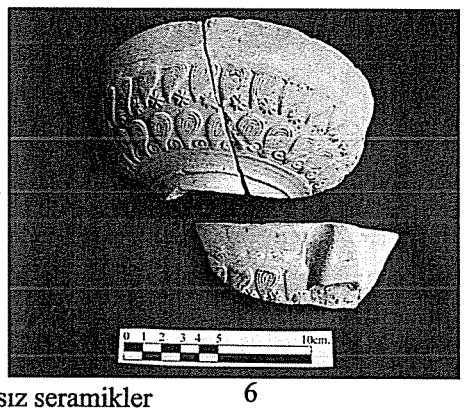

4

Tek renk sırlı seramikler

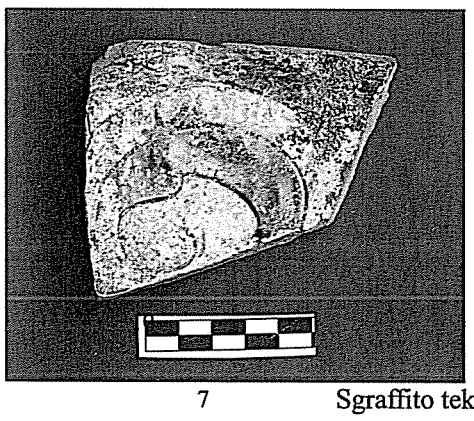

5

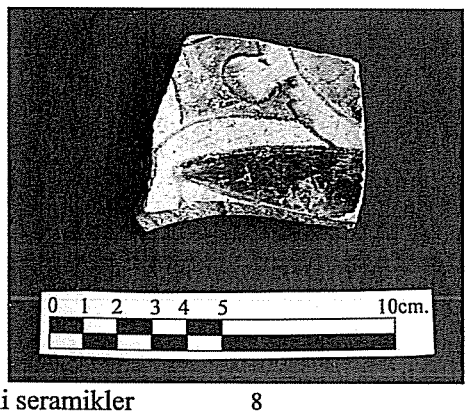

6

Baskı teknikli sırsız seramikler

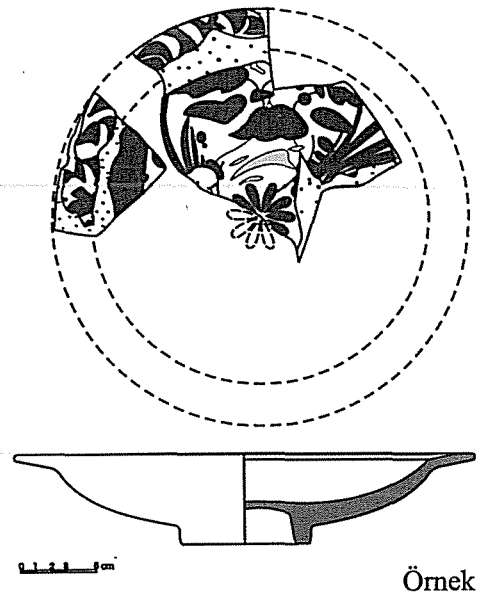
7

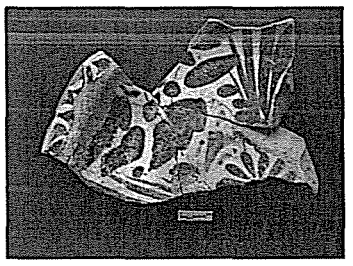

8

Sgraffito teknikli seramikler

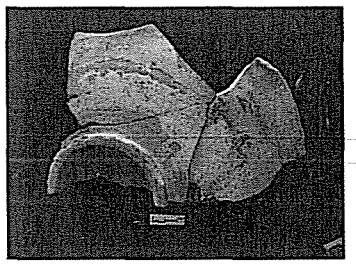
Tablo 2 Balat İlyas Bey Külliyesi. Benzer hamur yapısına sahip, farklı seramik gruplarından örnekler.

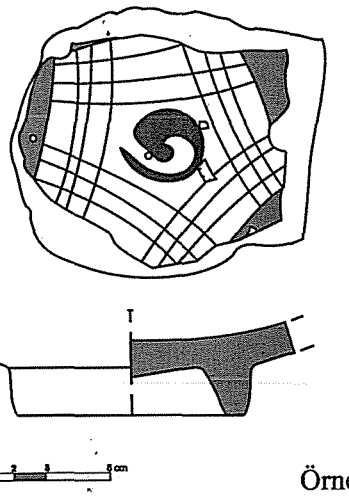
İznik Müzesi (Foto. G. Öney)

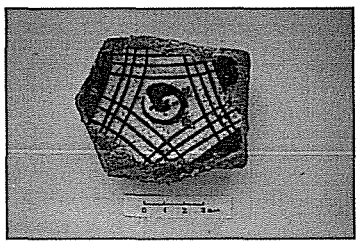

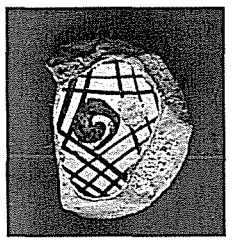

İznik Müzesi (Foto. G. Öney)

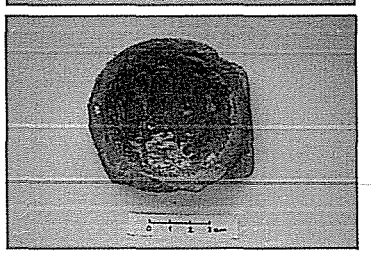
Örnek 1

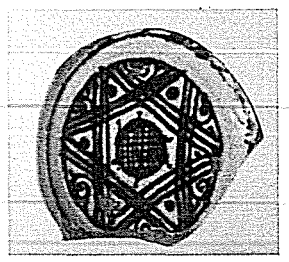

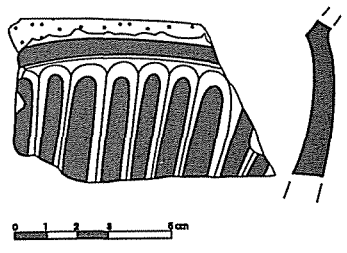
Beçin Kazısı, 1995
(Foto. H. Uçar)

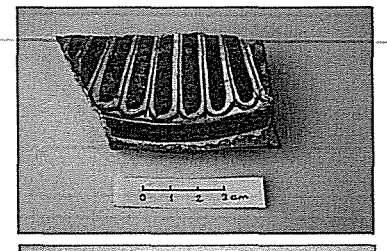

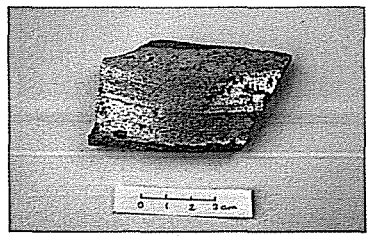

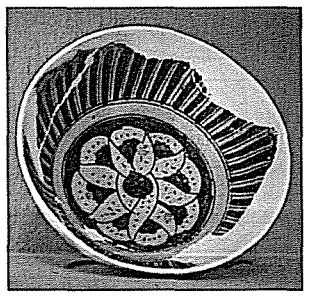
İznik Kazısı, 1964
O. Aslanapa'dan

Örnek 2

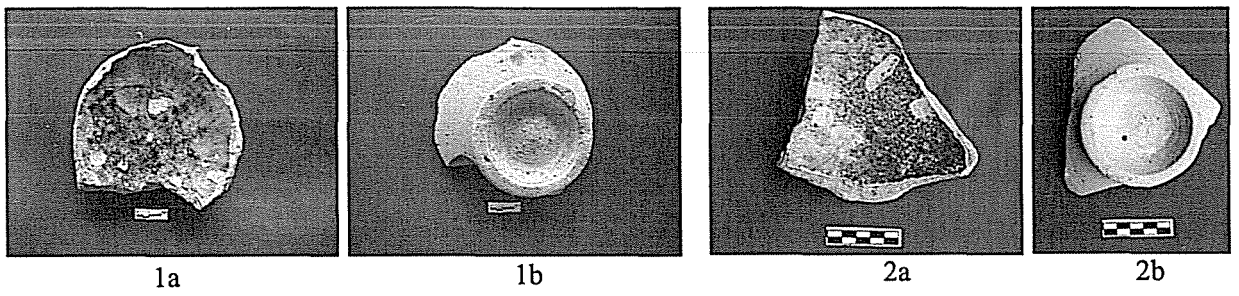

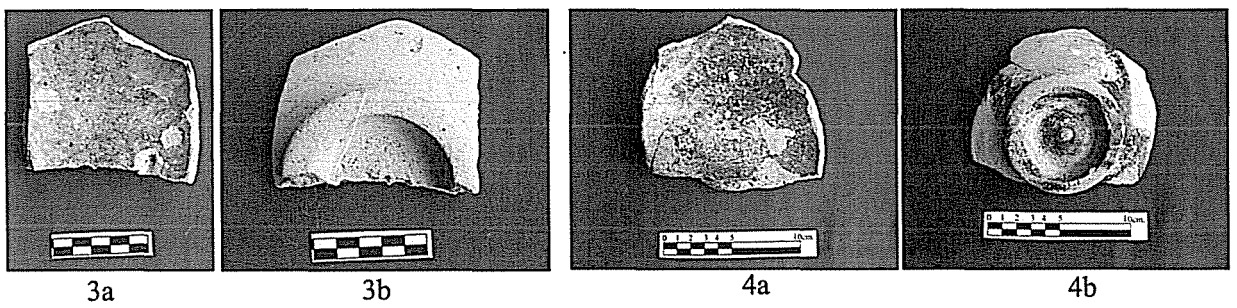
İznik Müzesi (Foto. G. Öney)

Örnek 3

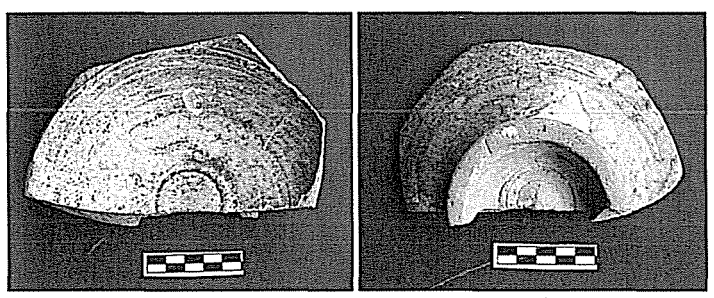
Tablo 3 Balat İlyas Bey Külliyesi. "Milet tipi" sıraltı teknikli seramik örnekleri.

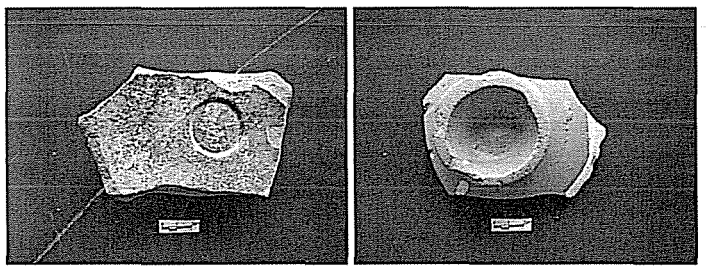
1a 1b 2a 2b

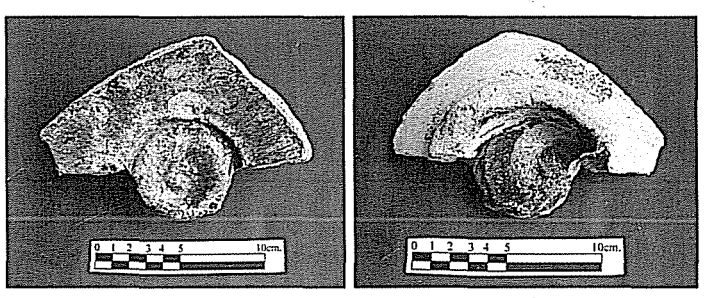
3a 3b 4a 4b

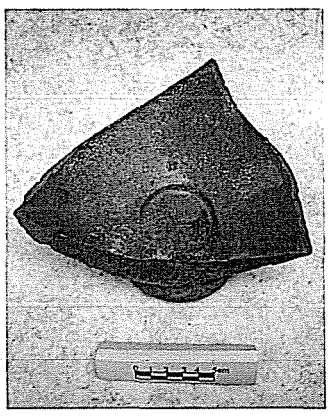
5a 5b

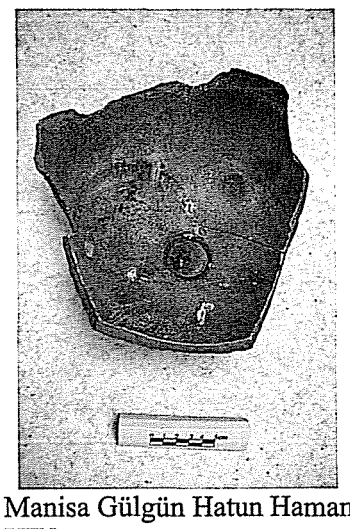

6a 6b

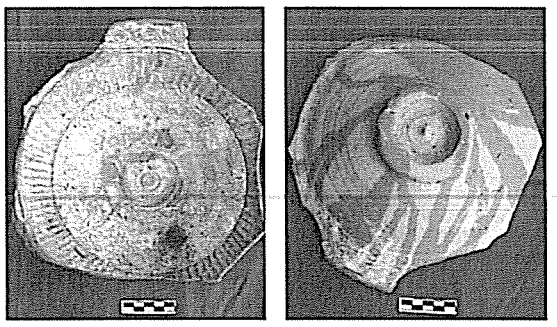
7a 7b

Manisa Gülgün Hatun Hamamı
XIV.yy ortası

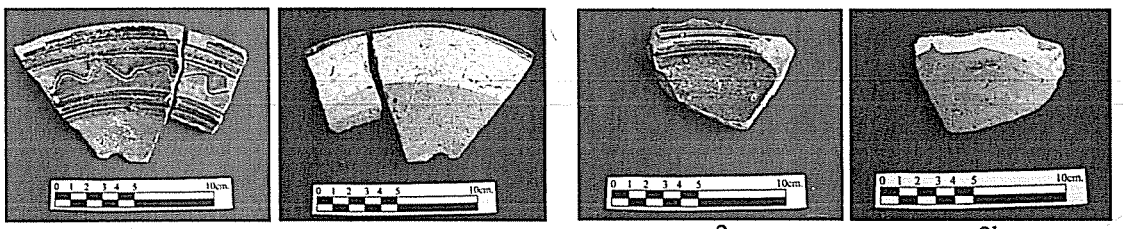
Tablo 4 Balat İlyas Bey Külliyesi. Tek renk sırlı seramik örnekleri.

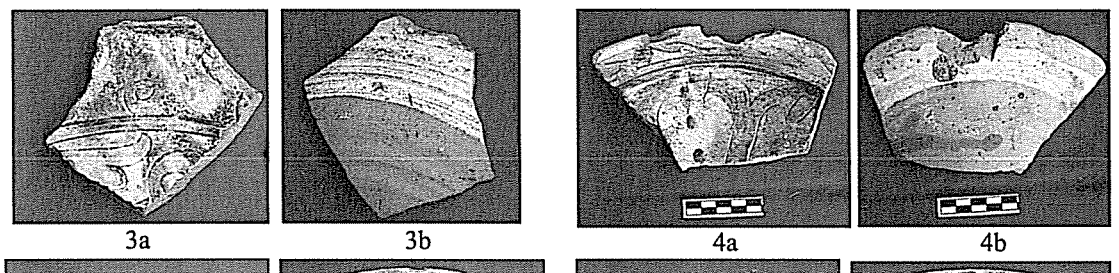
1a 1b

Tablo 5
Balat İlyas Bey Külliyesi.
Tek renk sırlı, muhtemelen
kalıpla yapılmış tabak.

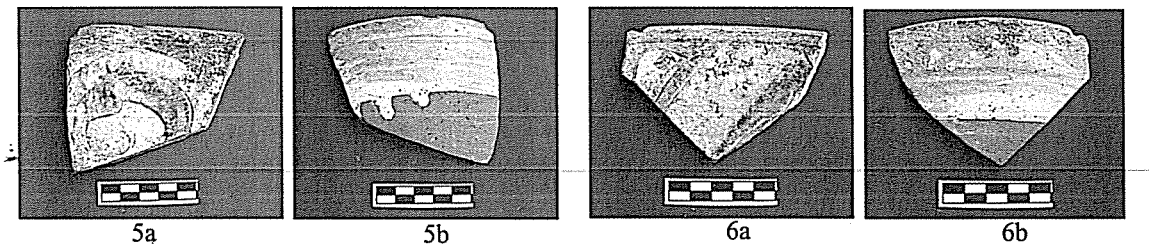
Tablo 6
Balat İlyas Bey Külliyesi.
Sgraffito teknikli seramik örnekleri.

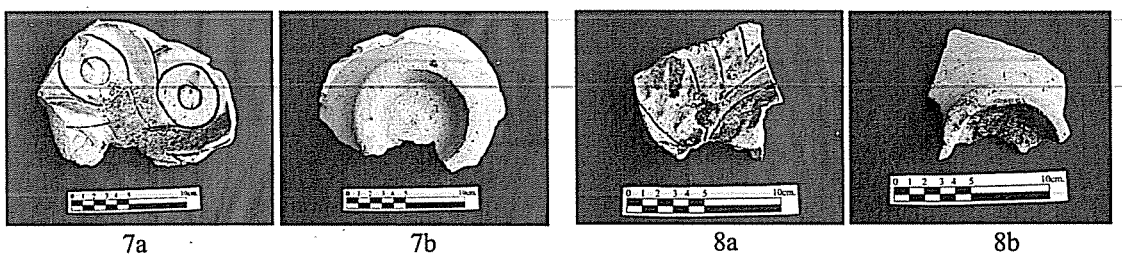
1a 1b 2a 2b

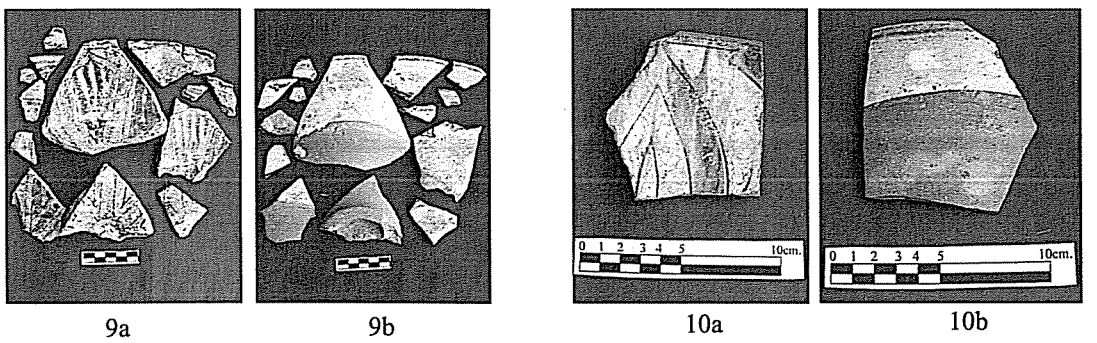
3a 3b 4a 4b

5a 5b 6a 6b

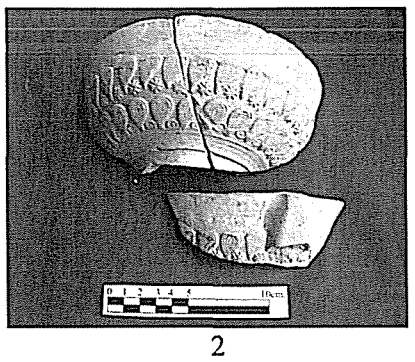
7a 7b 8a 8b

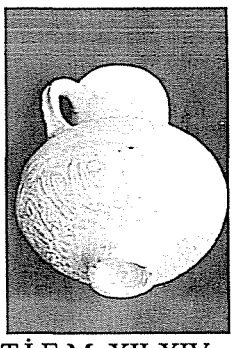
9a 9b 10a 10b

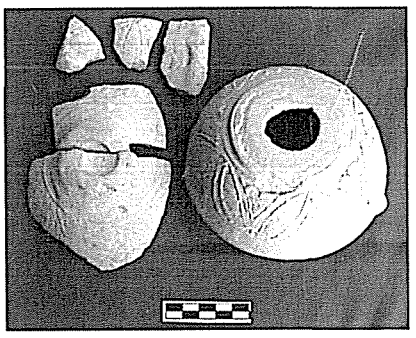
1

2

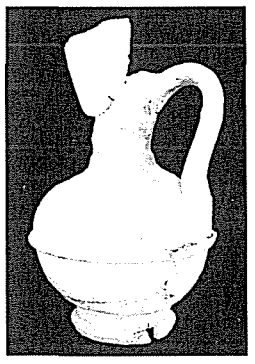
T.İ.E.M. XII-XIV.yy
G. Tunçel'den

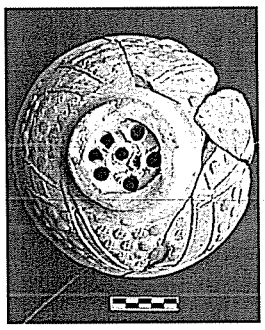
3

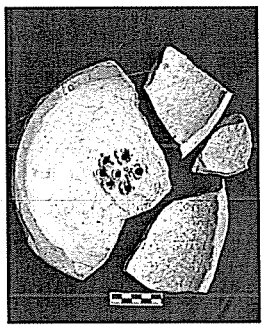
4

Konya XII-XIII.yy
A.O. Uysal'dan

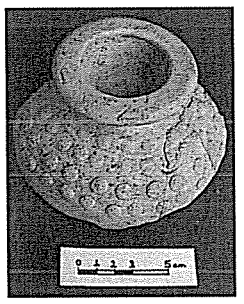

5a

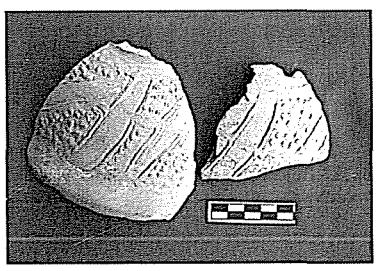

5b

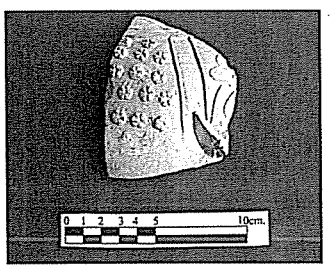

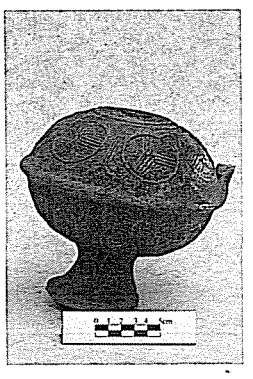
Akşehir. XIII.yy sonu-XIV.yy

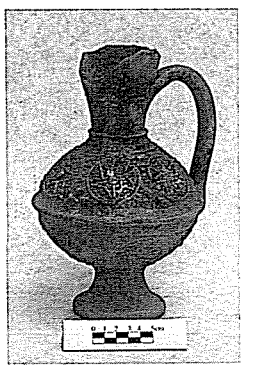

6

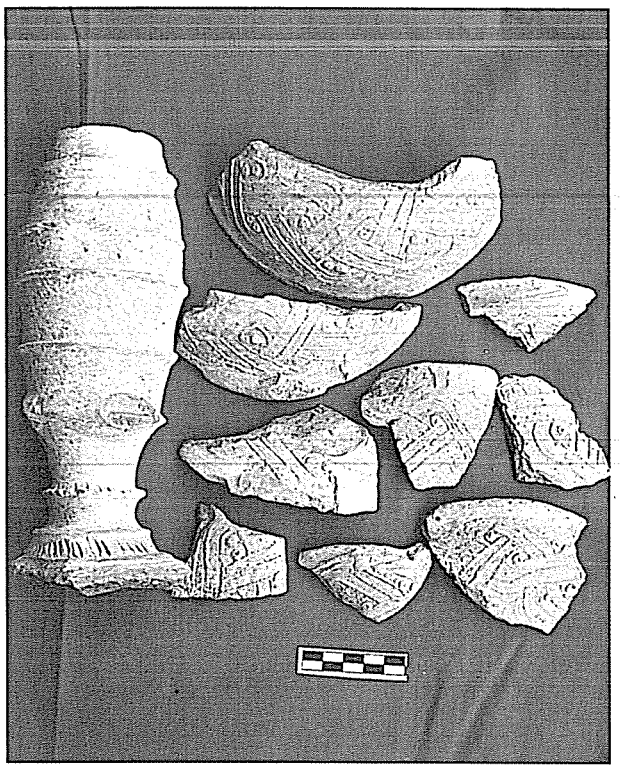
7

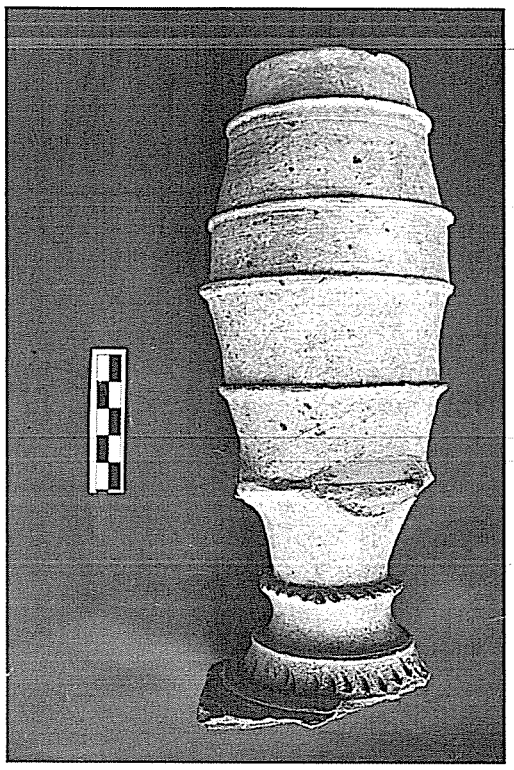

Manisa Gülgün Hatun Hamamı
XIV.yy ortası

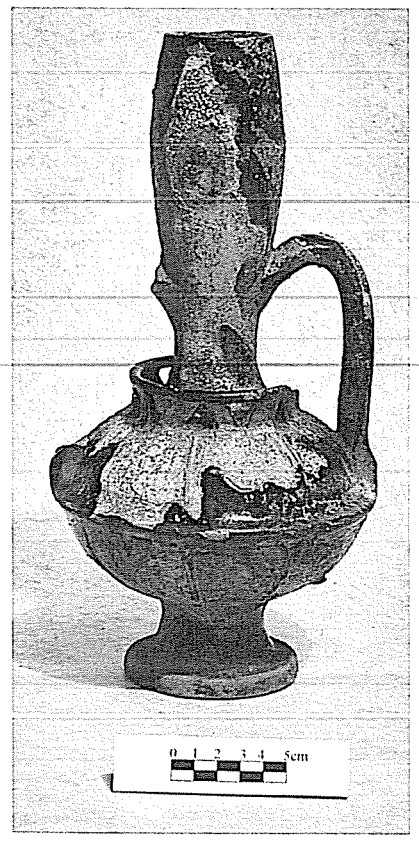
Tablo 7 Balat İlyas Bey Külliyesi. Sırsız, baskı teknikli seramik örnekleri.

1a

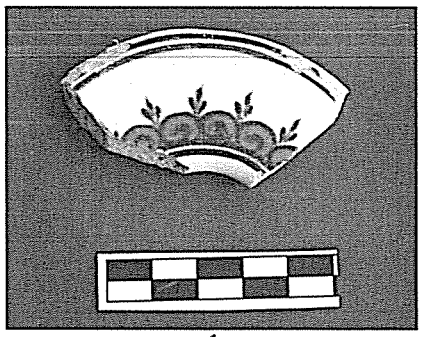

1b

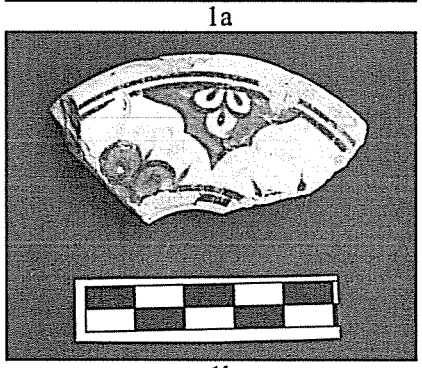

Tablo 8
Balat İlyas Bey Külliyesi.
Sırsız baskı teknikli testi.

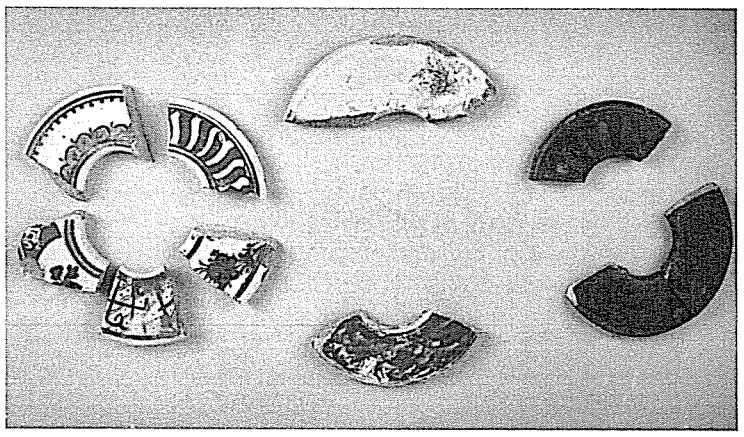
Manisa Gülgün Hatun Hamamı XIV.yüzyıl ortası

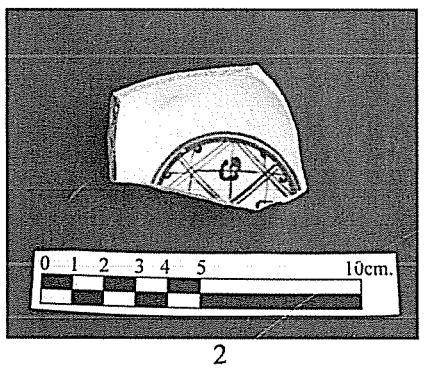
1a

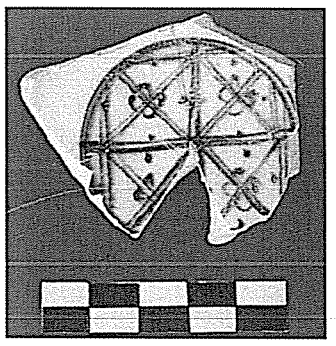
1b

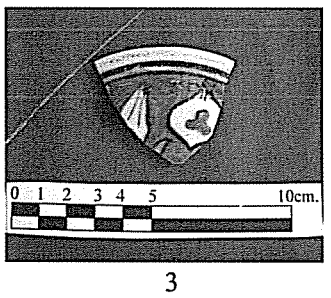
İznik Kazısı, İznik Arkeoloji Müzesi
N. Atasoy-J. Raby'den

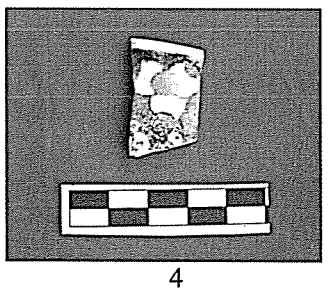
2

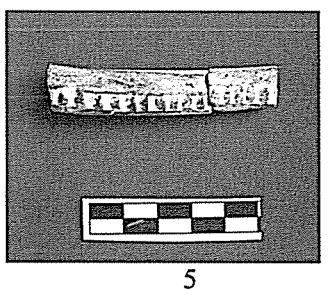
İznik Roma Tiyatrosu Kazısı
N. Özkul Fındık'tan

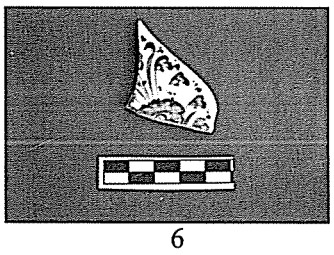
3

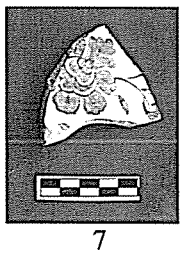
4

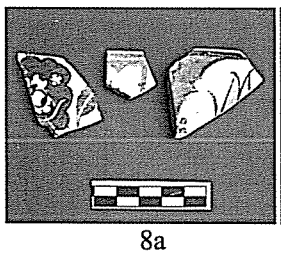
5

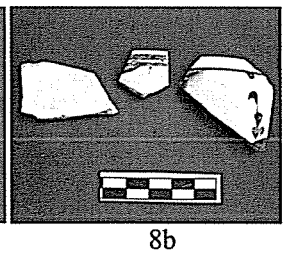
6

7

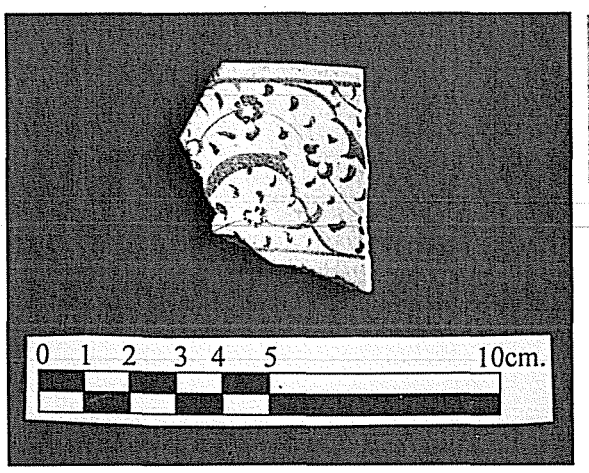

8a

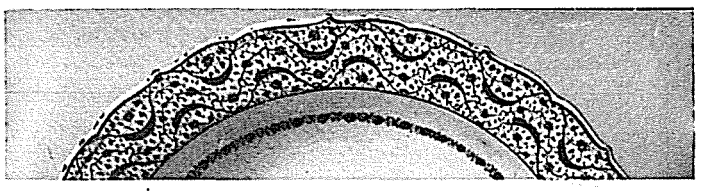

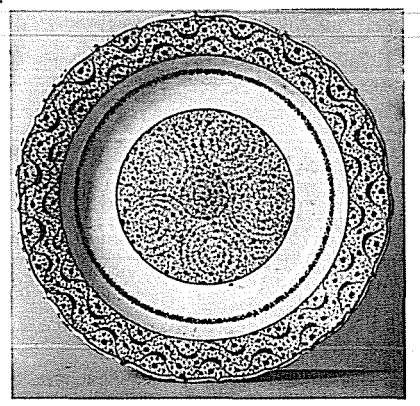
8b

Tablo 9 Balat İlyas Bey Külliyesi. Kırmızılı, sıraltı teknikli İznik üretimi seramiklerden örnekler.

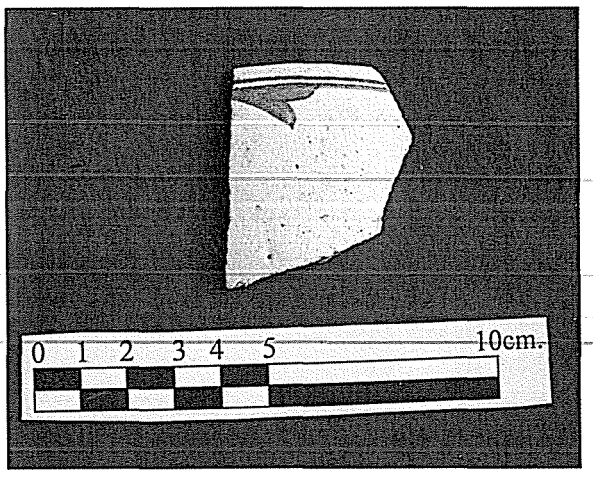

1a

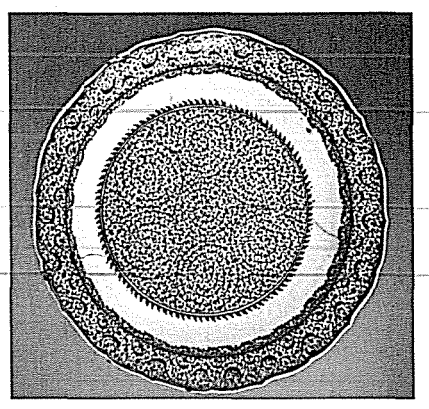

C.L. David Koleksiyonu, Kopenhag
N. Atasoy-J. Raby'den

1b

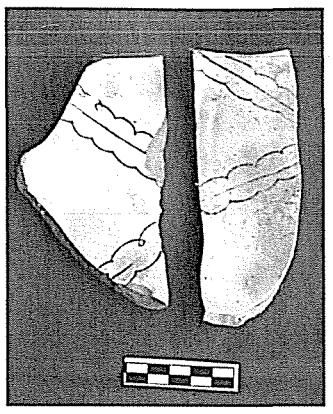

Sadberk Hanım Müzesi, 1530
N. Atasoy-J. Raby'den

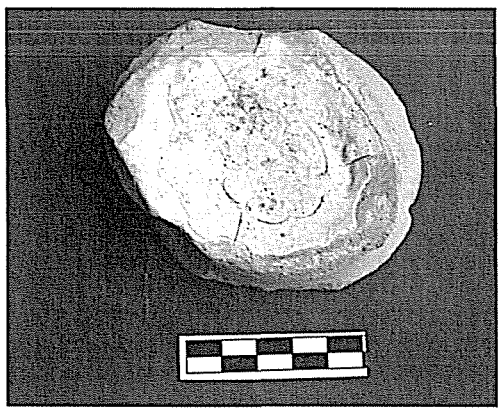
Tablo 10 Balat İlyas Bey Külliyesi. Boyanmış ancak sırlanmadan bırakılmış "Haliç işi" seramik.

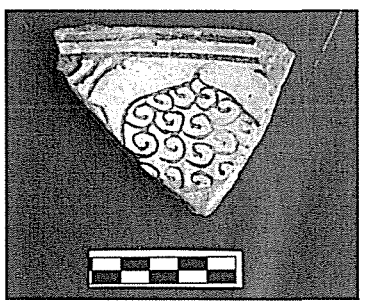
1

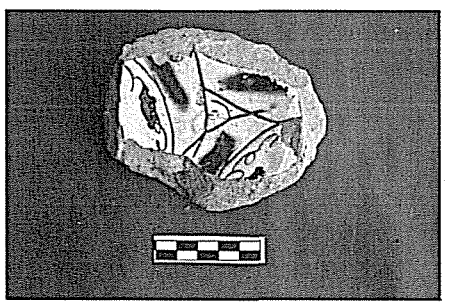
2

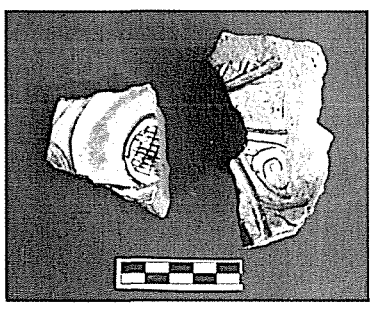
3

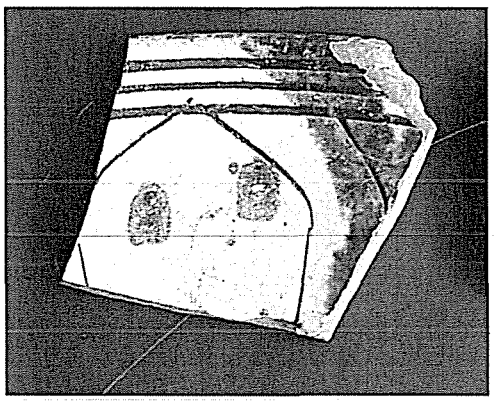
4

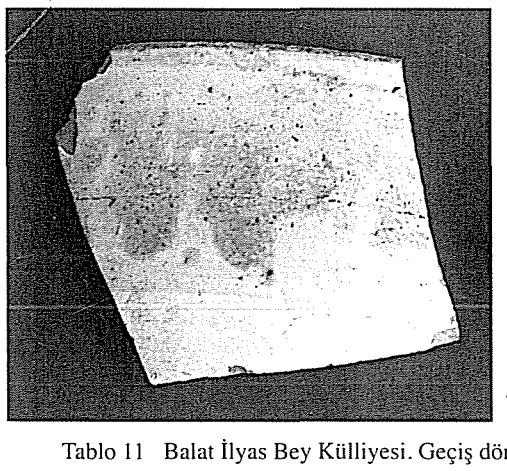
5

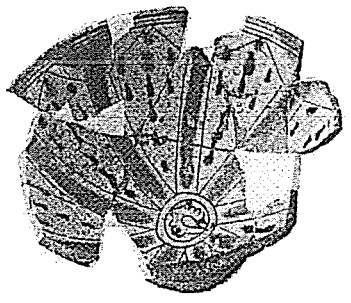
6

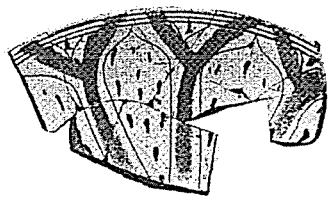

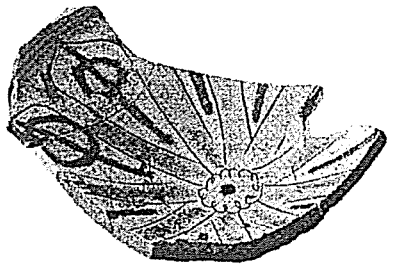
7a

7b

Pergamon, 1350-1375
B. Böhlendorf Arslan'dan

Tablo 11 Balat İlyas Bey Külliyesi. Geçiş dönemine ait, Bizans dönemi olabilecek sgraffito teknikli seramikler.